

COLUMNS | 1 JANUARI 2023

EXCUUS

Auteur: Dr. Michael M. Tophoff

Leestijd: 2 min

Om namens de Staat excuses aan te bieden voor de misdrijven uit het Nederlands slavernijverleden werd niet het staatshoofd uit zijn structurele winterslaap gewekt. De liberale minister-president mocht een en ander opknappen. Een postkoloniale regering dicteerde daarvoor tijd en plaats. Grootmoedig belooft het kabinet 200 miljoen euro uit te trekken 'om het historisch bewustzijn over de de gevolgen van de slavernij te vergroten'. Het kabinet wil er immers 'geen geldkwestie van maken'.

Een echte verontschuldiging komt voort uit berouw. Het Papiaments heeft er de mooie term 'diskulpá' voor. Echter, berouw is geen eenmalige handeling. Berouw is een onderdeel van een proces dat enerzijds de dader en anderzijds het slachtoffer met elkaar verbindt. Bij de stappen in dit voor beide partijen pijnlijke proces gaat het om morele concepten als berouw, genoegdoening, aanvaarding, vergeving en om loslaten. Dit proces kan leiden tot verzoening. In het publieke debat heb ik vooral het begrip 'vergeving' gemist. Is berouw voldoende om vergeving tot stand te brengen?

Religieuze tradities, zoals de Joodse en de Christelijke, bieden relevante aanknopingspunten voor dit debat. Vanuit Joods perspectief moet iemand die een medemens schaadt vergeving vragen aan zijn slachtoffer. Alleen het slachtoffer kan vergeven. Hieruit volgt dat moord niet kan worden vergeven. Het slachtoffer immers is er niet meer. Maar berouw alleen is niet genoeg. Berouw kalmeert weliswaar de ziel van de dader, maar het doet niets voor het slachtoffer. Voorwaarde voor vergeving is herstel, het zoveel mogelijk weer goedmaken van de schade. Indien deze vergoeding door het slachtoffer is aanvaard, pas dan is vergeving – en uiteindelijk verzoening – mogelijk.

AUDIT

MAGAZINE

De Christelijke traditie stelt het begrip 'caritas', de liefde voor de naaste, centraal. Berouw is niet noodzakelijk voor het verkrijgen van vergeving. De verlosser Jezus zoekt bewust het contact op met gemarginaliseerden als moordenaars, dieven en oplichters – hij vraagt geen toelatingsbewijs voor vergeving. De macht en de opdracht om te vergeven draagt hij over aan alle mensen, en niet alleen als mogelijkheid, maar als verplichting.

Het in het reine komen met het slavernijverleden kan geen eenrichtingsverkeer zijn. Dader én slachtoffer, hier vertaald als de actuele Staat enerzijds en de actuele generatie van afstammelingen van tot slaaf gemaakten anderzijds, zijn dialectisch bij dit proces betrokken. Bij de tot slaaf gemaakten is het bewustzijn van een gemeenschappelijk slavernijverleden, steeds weer bekrachtigd door discriminatie en uitsluiting, altijd aanwezig geweest. Bij de Staat is dit bewustzijn betrekkelijk recent en op zijn best gedeeltelijk merkbaar. Aan dit, gedeeltelijke, bewustzijn zijn bovendien oneindig veel jaren voorafgegaan, jaren van uitstellen, bagatelliseren, relativëren en ontkennen. En wanneer nu de minister-president 'ex cathedra' zijn excuus maakt, geschiedt dit onder niet aflatende druk juist van de vertegenwoordigers van de tot slaaf gemaakten zelf.

Het loslaten van een postkoloniaal, wit superioriteitsdenken is de allereerste voorwaarde voor een constructieve dialoog over verzoening. Daar heeft het herstel, althans een serieuze poging daartoe, van eeuwenlange beschadigingen een essentiële rol. Het gaat inderdaad om een genoegdoening, om het betalen van schulden door de dader. De tot slaaf gemaakten, op hun beurt, staan uiteindelijk voor de uitdagende vraag in hoeverre zij de dader, in dit geval de Staat, kunnen en willen vergeven. Zonder vergeving kan er geen verzoening bestaan. Verzoening houdt het transcenderen in van het 'ik' versus 'jij'. Hierdoor pas wordt een 'wij' mogelijk.

Over

Dr. Michael M. Tophoff behaalde een MSc in klinische psychologie aan de Universiteit van Utrecht, waar hij ook promoveerde. Aan de Vrije Universiteit Amsterdam (VU) behaalde hij een Master of Theology and Religion. Hij doceert personal skills aan de faculteit voor Economie en Bedrijfskunde aan de UvA (EMIA-EPDA) en is research fellow aan de VU.

Tags: Michael Tophoff

Bron url: <https://auditmagazine.nl/columns/excuus/>